

DISTRICTUS WALACHORUM

CERCURILE ROMÂNEȘTI BĂNĂȚENE

(Urmarea)

Diregătorii districtului Caransebeș aveau o poziție atât de favorabilă, încât abia se poate compara cu a celorlalte județe.

Oficianții erau următorii : 2 castelani, un solgăbirău și un notar.

În județele vecine — Timiș și Caraș — întocmai ca și în celelalte pe lângă un comite și subcomite mai funcționau și 4 fibirăi.

La 1566 au fost castelani ai Caransebeșului Joan Fiat și Bona Vaida.

La 1622 a fost ișpan al județului Severin și al districtului Caransebeș Francisc Kricsova, la 1624 a fost vicecomes al comitatului Zoreniensis, în 1624 comes, iar în 1627 iarăș vicecomes.

La 1576 erau Comites et Castellani districtus Karansebes Gheorghe de Gerliște și Francisc Basaraba, iar în 1577 tot respectivii ișpani ai județului Caransebes.

La 1579 erau pârcalabi ai județului Caransebeș Nicolae Tar și Joan Racovița ; în 1641 Gavril Kun și Ladislau Floca Comites de Karansebes.

Importanța diregătorilor districtului Caransebeș față de cea a altora a crescut așa de mare, dela năpasta dela Mohaci, încât ișpanul, fibirăul și notarul districtului Caransebeș se considerau și ca ișpani, fibirăi și notari ai celorlalte districte.

Mai târziu nici nu se amintesc fibirăi în celelalte districte, singur în districtul Mihald se amintește la 1559 Petru Gaman „Castellanus districtul Mihald", care în acelaș timp era și castelanul Caransebeșului ; de unde deducem că castelanii Caransebeșului aveau influință și asupra afacerilor districtului Mehadii.

Din punct de vedere geografic limitele districtelor, nu erau totdeauna bine definite, astfel comune cari erau în districtul Halmas sau Mihald aparțineau districtului Caransebeș.

Districtul Caransebeș a înghițit încă în jumătatea a doua a secolului al 16 districtul Konyath, căci după un document din 1584 Daszest, Nagypatak sau Valea mare și Remetea erau situate în districtul Caransebeș și în partinensis possessionis Konyath.

Când își reclamau dreptul de proprietate Ana Fiath și Francics de Margina în comunele din districtul Mihald, Mehadica, Teregova, Csebnyak și cele din districtul Halmos: Perho, Prilipeț și Rudăria, pârcălabii Vaida Bona și Martin Brathovan ieșind în 1566, la fața locului pentru executarea părții, pârătul Gheorghe Ambrozy s'a opus conform uzului cu sabia scoasă.

Ce e mai mult în scrisorile lui Gavril Bethlen cetim, că oppidum Lugos este situat în districtul și județul Severin.

De aici vedem că districtul Caransebeș s'a întins dela un capăt la celalalt al județului Severin.

Influența deosebită ce avea districtul Caransebeș, poate fi cauza că unele comune cari aparțineau altui district, se zicea că aparțin districtului Caransebeș.

Așa de pildă comunele Teregova, Bocoșnița, Pleșuva, Kis Mihald sau Mehadica, Csebnyak, Perho azi Părvova, deși aparțineu districtului Mchadiei; Prilipeț și Rudăria deși aparțineu districtului Halmos, totuși se zicea că aparțin districtului Caransebeș.

Deosebita importanță a cercului Caransebeș o dovedește și faptul, că regina Izabela și fiul ei Joan Sigismund, apoi după ei și principii transilvăneni au adresat adesea ordinele către districtul Caransebeș și acesta făcea rapoarte direct principelui, ceiace însă nu se întâmpla și la celelalte districte.

În rezumat districiul Caransebeș era un reprezentant al județului Severin.

De o importanță deosebită este și faptul, că pârcălabii din Caransebeș — la mandatul principilor ardeleni — au îndeplinit lucrări în Nevrincea, Zyena și Velcse, precum și în alte comune ca și când în apropiere nu era altă autoritate politică.

Să vedem adresele:

Sigismund Bathory scri astfel: *Castellanis et Judici nobilium districtus Karansebes et Comitatus Zereniensis.*

Tot el amintește în epistola sa din 1584: *Georgius Dragna Comes Comitatus et districtus de Karansebes.*

În epistola sa din 1591, prin care urgentează un proces cu Caransebeșenii se adresează astfel: *Egregiis et Nobilibus Bano, Castellanis et iudicibus nobilium districtum Caransebes et Lugos.*

La 1598 astfel: *Nobilibus Capitaneo arcis, item Castellanis sive Comitibus et Iudicibus nobilium districtus Caransebes.*

Dacă Sigismund Bathory se adresează astfel la 1595: *item Comitibus, vicecomitibus et iudicibus nobilium districtus Karansebesiensis*, iar Gheorghe Basta se adresează la 1603 asemenea: *Comitibus, vicecomitibus et Iudicibus de Universitati Nobilium Comitatus Zöreniensis*; atunci trebuie se concludem, că nu este căz, ca în județul Severin Comitiții și vicecomitiții să fie fost deodată și să fie jocat rol comun.

De aceia mai corect scrie Kristof Bathory la 1577: *Stephano Tompa bano nostro districtus Karansebes item Comitibus alteri Iudicibus nobilium et Castellanis districtus Karansebes et Comitatus Zevreniensis.*

Gheorghe Rakoczy I adresa la 1636 și 1640: Supremo at vice Banis districtum Lugasiensis et Karansebesiensis, et vicecomitibus et Judicibus Nobilium Comitatus Zoreniensis.

Adresă corectă scrie și Paul Nagy de Deva la 1642: petitum nostrorum praetorianorum.

Capitaneo, supremo Bane item vice Bano districtum Karansebes et Lugos, vice Comitatus (aici nu obvine Comes) Judicibus nobilium et Juratis ac assessoribus sedes Judiciariae Comitatus Zoreniensis.

Adesea obvine în scrierile istorice sub numirea de Temesköz. Deja în sec. al 14 se amintește Totcsáky e Comitatu Temeskuz.

Regele Sigismund scrie la 1397 că Almafa de lângă Bistra, e în districtu Temskuz. Acest Temeskoz nu poate fi alta provincie decât însuș districtul Caransebeș.

Că districtul Caransebeș a avut o viață județeană o dovedesc ispanii județului, sigilul județului s. a.

Când e vorba de districtul Caransebeș se zice că „județul a adus legi”, adică a judecat; ceiace dovedesc și expresiunile următoare „am judecat ca proprietatea să rămână lui Farkas de Mâtnic”.

Vorbind despre congregațiuni, trebuie se nu perdem din vedere, că congregația județului Severin era aceiaș cu congregația districtului Severin.

Districtul Caransebeș a avut un rol conducător față de celelalte districte.

El s'a identificat cu județul Severin. Și tocmai pofta cea mare a acestui district de a se întinde a adus cu sine periclitarea celorlalte districte, astfel vedem într'un act din 1584 cum în jumătatea a doua a secolului al 16 districtul Caransebeș a înghițit districtul Konyath, iar prin secolul al XV și XVI, din cauza deselor invazii turcești, districtul Mihald, nemai potându-se susține, s'a contopit în al Caransebeșului, unde s'a stabilit în permanență și nobilimea acestui cerc.

Dar și districtul Caransebeșului a apus atunci, când Acațiu Barcian a predat districtele românești Turcilor, adică timp de 30 ani, cât au fost în mod provisor supuse Turcilor.

Cu reocuparea Caransebeșului la 1688 nu s'a mai trezit la noua viață nici districtul Caransebeș și nici celelalte districte, căci întreagă provincie dela Mureș până la Orșova constitua j. Severin, în frunte cu Comes prefectul.

Numai câteodată se mai reamintea în memoria poporului rolul conducător al districtului Caransebeș.

Cauza desvoltării acestor lucruri se atribuie și împrejurării, că județul Caraș s'a nimicit în primele decenii a secolului al 16 și numai în sec. al 18 s'a reînființat, dar cu un hotar cu totul osebit de cel vechi.

Locuitorii cercului Caransebeș, cari prin dese invazii ale Turcilor au suferit persecuții și pustiiri de averi, iar pe mulți i-au dus în

captivitate, pentru ale împlânzi încâlva soarta au câștigat dela regele Sigismund scutirea de vamă în toată țara. Aceste privilegii, în baza meritelor locuitorilor cercului Caransebeș în războiul cu Turcii, regele Ladislau II le-a reîntărit la 1494.

Cu timpul Baniî Caransebeșului și ai Logojului sau mestecat din ce înce mai mult în afacerile celorlalțe cercuri.

Districtului Caransebeș au aparținut următoarele comune și puste : Almafa, azi Mărul, Andreleșt, Árszág sau Ország, Bania, Brad 1577, Bezna 1495, Bogoltin 1582, Bolvasnitza 1515 și 1588. 1598 Felső și Alsó Bolvasnitza 1582. Cele din urmă la 1580 erau în districtul Severin 1584 în j. Severin. Borlova 1617, Bukin sau Bökéncz, Cserese, azi Cserese-Bistra 1580, Csernecy sau Cserenics 1580, Csiklén 1577, Dolinpatak 1550, Domasnia 1585 în districtul Mehadia 1452, Fejérviz (Belareka) 1569, în districtul Mihald, Alsó és Felső-Fényes 1613, azi Feneș, Gradiște, predium 1572, Glimboka, de mult Novak, sau Novakfalva 1580, Glino 1501, Goletz 1468, Gyuro 1467, 1501, Haladin predium 1569 în districtul Mihald 1550, Hanzarova, Hidegpatak 1552 în județul Karansebes, de altcum totdeauna în districtul Mihald, Bokosnitza, câteodată Bokostiza 1468, în districtul Mihald 1575, Bizere 1430, Illova 1603, Jabalcsna 1552. 1577 1603 în districtul Mihald 1447, în districtul Halmos 1548, Jasz 1480, Also és Felső Kalova 1458. 1448. 1580. Karan oppidum în distr. Caransebes 1597. 1596. Karansebes adeseori Sebeș, Keregh 1480. Kriva, predium 1560, Alsókriva 1436 în districtul Mihald. Kzyn 1590, Kopacs 1503, Korbol predium 1591, Kornia 1603, odinioară Somfalu, Konyerova, azi Corniareva 1539, Korczmafalma azi Cărcima 1580, Kuptore 1589, Kuskia sau Kusklya 1444, Krusovacz 1598, în districtul Mihald 2447, Lozna predium 1603, Lebannczeje, altcum Vozestie 1404. 1422, Lunkavicza 1603 Macsova 1585. 1603, Maczkan 1544 predium, Marga azi Vama Marge, Masthakon 1467, Mal sau Meel, azi Mal 1448. 1561, Mehadika 1528 1566, 1575, Mészfale azi Var 1480. 1603, Alsó és Felső Mehelencz altcum Lópataka 1580, Miraja 1468, Mocseris 1602, Musczel 1602, Nerr 1636, Nyires 1613, Obresia 1597 Alsó és Felső Obresia 1597. 1636 Ohaba predium, în apropiere de Mehadia 1560, Ohaba Zkorcza 1603, Örményes, azi Armeniș 1428, Óthalom, predium 1603, Pades predium 1550, Patas, lângă Nera 1603, Petnik 1602, Petrosnicza 1468, Alsó és Felső Plese 1563. 1580, Prisztian 1447, Prigor 1550 în districtul Halmos 1611, Prilipecz 1598. 1602 în districtul Halmos 1484. 1566. Perhova odinioară Porhó 1598 azi Pârvova, Pojan 1F13, Pojanicza, Pokolfalu, azi Rueni 1507, Plugova 1577 în districtul Mihald 1439, Rafna 1561, Rakovicza 1485, Ratkonja 1603 Sueni adecă Pokolfalu, Sopot 1603, Sabadfalva 1448, Szocsel 1492, Szadova, Szavoj 1430, 1583 Felső és Alsó Zavoi 1586, Szlatina 1447, Farea, predium 1603 Teregova 1591, 1577 în districtul Mihaldika 1447, 1548, 1566 în districtul Halmos 1611, Tudorovicza predium 1560, Vaiszlova 1580, Valiamare altcum Nagypatak 1578, 1584, Valisora 1566, 1613, Vercsorova, Alsó Közép és Felső 1563, 1580 1584, 1448, Valuska predium 1603, Zboristje 1588, Zjospataka 1503.

DISTRICTUL LUGOJ.

Existența acestui cerc se dovedește prin documente încă în sec. al XIV.

Ioan, banul Severinului raportează la 1390 regelui Sigismund că a ținut cercetare cu nobilii și nenobilii din cercul Sebuș, Lugaș și Mehadia (Comitatum Sebus, Lugas et Mihald).

Cuvântul de Comitatus se înțelege cerc. Pe atunci Lugojul nici nu era sediul județului Caraș, ci Mező Somlyo.

După un document dela 1440 Oloșag și Dragomirești erau în provincia Lugoj și aparțineau opidului Lugoj (in provincia et partinentiis opidi Lugaș).

Nainte cu 2 ani s'a zis despre aceste două comune că sunt situate in tenutis oppidi Lugas et partimentii castri Zsidovar.

Regele Ladislau I. a ordonat la 14 Julie 1442 să se introducă Nicolae Turcin de Gamza și Mihai Cornethi cnezi din cercul Lugoj (pro fidelium servitorum meritis . . . walachorum kenessorum districtus Lugas) in proprietățile lor din Berzava, Chehaba și Ohabața.

Conform mandatului regal de introducere, aceste comune au fost în districtul Lugoj.

Nicolae Turcin și Mihai Konnethi au deținut proprietăți din donațiunile voevodului Joan Corvin.

Nobilimea districtului Lugoj obvine în câteva cazuri ca universitas nobilium.

Marca dată orașului Lugoj de regina Isabela la 1551, nu vorbește de cerc, ci despre universitatea orașului și despre noblimea română: *atentis fidelibus servitiis* :

Fidelium nostrorum egregiorum nobilium valachorum, ac totius Universitatis oppidi Lugas.

Existența cercului Lugoj o amintește la 3 Aprilie 1600 Gavril Bathory când întărește și lărgeste privilegiile date de Ladislau V. și regina Izabela, amintind de nobilii și cnezii cercului Lugoj (nominibus senatornm ac Universitatis nobilium, ceterorumgue Valachorum et Keneziorum oppidi et districtus Lugasiensis) cari au protestat înaintea capitlului de Alba Julia că principele Gavril Bathory a donat lui Grigorie Némethy orașul și cercul Lugoj din județul Severin.

Nu sunt cunoscuți conducătorii cercului Lugoj, căci cercul probabil a fost condus de căpitaniii cetății Zidovini, cari au fost bărbații mai însemnați ca și capitaniii Lugojului, cari erau subordonați lor, ce-eace reiese și din scrisoarea dto Zidovini lunia Rusaliilor 1470, încare Jacob Măcițaș, Ioan More și Vasa, Castellani ai Zidoviniului, că ei au adus judecata cu nobilii provinciei Lugoj: în sede nostra judiciaria unacum nobilibus provincialibus sedis Lugas, asupra pretenziunii lui Iacob de Marga și Sandriu Syman.

Acest fapt îl dovedește și împrejurarea, că Sigismund Losonczy a purtat la 1410 titlul de Castellan de Orșova, Mehadia, Sebeș și Sydovar, dar nu și a cetății Lugoj. Aici erau aceleași raporturi ca și între Krassofő și cetatea Ér Somlyó.

Numai după ce au încetat de a fi castelani de Zsidovar, aflăm castelani de Lugoș; de atunci cetatea Zsidóvár își pierde din importanța sa.

Era în Lugoș o cetate, care o numiau când *castrum*, când *castel*, când *arx*.

Roluri importante în conducerea acestui castru au avut:

1529 Petru de Tincova, castellanus castris Lugas

1591 Ioan Babos, mai înainte vice castellanus arcis Lugas

1597 Ioan Szepsi, provisor arcis

1658 Ladislau Floca, capitaneus arcis

1658 Toma de Rapsa, provisor arcis

Autonomia districtului Lugoș a fost călcată de regele Mathia, probabil pentru a câștiga simpatiiile Ungurilor, arătându-le cât de dușmănos este față de cei de un sânge cu el.

Mathia donează la 1464 cetatea Jdioara și opidul Logoș — împreună cu satele cari le aparțineau — lui Ioan Pongracz, voevodul Transilvaniei.

Prin acest act de dănie a călcat în picioare drepturile și privilegiile acordate cercurilor române de către Ladislau al V.

La 1487 stingându-se familia nobilă *Dobrota*, moșile acesteia „Câmpul frumos” Mathia le donează fiului voevodului Pongracz.

Astfel regele Ferdinand dispune la 28 Martie 1552 ca cetățile Csalya, Lugas, Zsidóvár și Récás să se napoieze lui Ioan Levai, Ioan Forgács și Ioan Pasztoi.

La finea secolului al 16 districtul ajunge iarăși în mâna principelui.

Pentru ultima oră se amintește nobilimea districtului Lugoș când fibirăul Nicolae Foysa protestează la 1609, în numele senatorilor, a universității nobililor și a celorlalți Români și cnezi, că principele Ardealului Gavril Bathory a donat orașul și districtul Lugoșului lui Grigorie Némethi în dauna nobililor; dar fără nici un rezultat

De aici înainte gloria nobililor din cercul Lugoș, a început să se întunece și de aici înainte activitatea militară a luat terenul.

Deja la 27 Septembrie 1615 a adus dieta din Cluj sentința de moarte asupra districtelor române declarând Logoșul, Caransebeșul s. a. de avere a fiscului.

Privilegiile primite la 1654 de către Logoșeni dela principele Gheorghe Rákoczy, aveau de scop înființarea unor instituții militare și prin urmare regenerarea lor militară, nu se pot asemăna ca privilegiile lui Ladislau V, de aceea ei nici nu s’au entusiasmat pentru cauza unor domnitori dela cari n’au avut nici un bine.

Plasa Lugoșului s’a creiat la începutul secolului al XVIII, în era absolutismului german și nu avea nimic comun cu vechiul cerc privilegiat al Lugoșului.

La 1717 Lugoșul aparține cercului Caransebeș. Când s’a creiat cercul (plasa) Lugoș a fost cel mai mic între cele 12.

La 1723 aflăm numai aceste comune în cercul Lugoj: Lugoj, Hezeriș, Biniș, Hodoș, Herendești, Lugojel, Harmadia, Drăgoești, Ficatar, Sinersig, Chisătău, Belinț, Ohaba, Jabăr, Gruni, Coștei, Părul, Sălha, Ceba, Nevrincea, Valea-lungă Satumic, Oloșagul-vechiu și nou, Visag, Sacoș și Honorici.

Conform conșcrierii dela 1734 ținutul dintre Mureș și Dunăre a fost împărțit în mai multe cercuri. Intre aceste cercul administrativ al Lugojului a fost împărțit în cercul Făgetului și al Lugojului.

Cercul Lugojului consta din plasa Lugoj și Luncani având fiecare 24 comune.

Comunele din cercul Lugoj.

Bartfalva	In 1447 au fost situate „in Lugas“
Gedefalva	Nu se amintește nici cercul Lugojului,
Cvuesdia superioară	nici județul Carașului
„ inferioară	
Oloșag	In 1439 în tenutis opidi Lugas și aparținători cetății Zidovini. La 1440 erau situate în provincia et partinentis opidi Lugas. In deosebi Oloșagul se amintește deja în 1437 în cercul Lugoj.
Dragomirești	
Szépmező	1482, 1487
Topsafalva	
Perlő	la 1464 erau predii în cercul Lugoj
Sidimirpatak	
Dragomirești	
Tinco	
Lugoj, altcum Kulboest	1510
Campony	In jumătatea a doua a secolului XVI predii (1590)
Ăgres	
Budafolt	
Budaholi	
Coștei	

Comunele și pustele districtului Lugoj: Lugos 1591, 1593 și 1609 în districtul Severin 1522, Jud. Severin districtul Caransebeș 1624, Ăgres predium 1590, Bartfalva, Budaholi airea Budafolt 1590, predium, Bényes, azi Biniș, Campony predium 1590, Cherohaba (Cseh Ohaba ?) 1442, Dragolenest predium, Gedeteleke, airea Gydesteleki 1510 intra metas oppidi Lugos. Hegyeres, Kastély 1609, Ohabicza 1442, Kulboest, altcum Lugos 1510, Kuleoffalva 1510, Orságh, azi Olloság 1437, 1440, 1596, Felső és Alsó Kövesd, altcum Felső és Alsó Gavosdia 1447. 1548, Szépmező 1482, Perlő lângă Zidovini 1464, în cercul Sebeșului 1478, Sidimirpatak 1464 în cercul Sebeșului 1478, Tinko predium 1464, în cercul Sebeșului 1478, Várallya, sau suburbiul Castry Sydovar, 1468, Topsafalva 1487, Oloság-Dragomérfalva, azi Dragomireșt. Despre ambele se zice: in tenutis oppidi Lugas, et pertinencijs castrî Zsidovár. Capitlul arădan scrie la 1440: Országh et Dragomerfalva in provincia et pertinencys oppidi Lugos.

DISTRICȚUL MEEDIA (MIHALD).

Primele urme despre existența acestui district le aflăm în numirile căpitanilor lor; astfel aflăm în diploma reg. Carol Robert dela 1323 pe Blasin marele comis regesc, Castellanus Meedici.

La 1323 și cel următor Dionisie, marele stolnic al regelului, Castellanus de Mihald și Zsidovár.

La 1374 același Castellanus de Mihald.

La 1402 Filip Koroghy Comes de Mihald.

La 1419 Losonczy Sigismund Castellanus de Orșova, Mihald, Zsidovár și a celorlalte cetăți.

La 1559 Petru Găman, Castelanus districtus Mihald.

Pe castelanul Dionisie îl aflăm înregistrat între dignitarii țării, ceea ce probează ca castelanatul Meediei trebuia depus — în acele vremi furtunoase — în mâni probate.

Aceasta se impunea cu atât mai mult, căci Mircea cel Bătrân ocupase Banatul Severinului, iar în șirul Banilor, numiți de regii Maghiari, era sedisvacantă.

Ca cerc se amintește Mihald mai întâi în documentele reg. Ludovic cel Mare dela 19 Iunie 1378 și în doc. reg. Maria dela 10 Februarie 1386.

Din documentele contemporane reiese că Mihald a fost și sediul aceluși cerc, care a avut aceeași organizație ca și cercul Halmos, Sebes, Komjath, Lugos, Krassófő și Berzava.¹⁾

Și cercul Meediei ca și celelalte cercuri a avut autonomia sa.

Reg. Ladislau ordonă la 1440 capitlului de Cenad să introducă pe Ladislau de Tămășel și pe Dees în posesiunile Nagy Lukavicza (Luncavița de astăzi), Tapolchan (Tophiean, comună odinioară în acest cerc), Kis Lucavicza și Kriva de mijloc aflătoare în comitatul sau districtul Myhald.

Stefan Losonczy, Banul Severinului, donează la 1387 lui Petru fiul lui Deés, care a fost chinez în districtul Meedia (Kenez districtus nostri regalis Mihald vocati), pentru fidelitate și pentru serviciile lui cu ocaziunea eliberării Mariei din mâinile Croaților, satul Potoc din districtul numit cu obligația că atât el și urmașii săi să plătească Castellanilor din Meedia 3 groșițe de sesiune și la Sf. Gheorghe $\frac{1}{50}$ din produsele sale.

Comitele Timisului Pipo de Ozora, a ținut la 3 Septembrie 1425 congregația în Mehadia (in oppidio Mihald).

După invazia maghiară acest district a fost mult timp supus voevodatului muntean.

Pela 1428 regele ungar Sigismund având războiul cu Turcii și venind în contact cu districtualii, a convocat universitatea nobililor în Mehadia.

El emite aici diplome, regulează afaceri de domenii, recunoaște drepturile vechi și se consultă în chestia de apărare.

¹⁾ Pesty Frigyes: A Szörény vármegyei hajdani oláh kerületek pag. 11

La 1439 regele Albert face aici donațiuni considerabile pe seama lui Mihai Ciornea, iar la 1443 regele Vladislau lasă lui Ciornea, pentru merite militare, domenii și predii în districtul Mehadia.

Sub dominația turcească cercurile românești ajung supuse principilor Transilvăneni.

La 3 Aprilie 1609 Gavril Bethlen, principele Transilvaniei, confirmă privilegiile nobililor și cnezilor, din districtul Meediei și a celorlalte districte.

Prin secolul al XV și XVI nemai putându-se susține, din cauza invaziilor Turcilor, acest cerc s'a contopit cu cercul Caransebeșului.

Districtul Meediei s'a compus din Craina, din regiunile Cernei, Belarechei, ale Igeșului și a Timișului superior.

DISTRICTUL ALMĂJULUI.

Districtul Almasului și-a luat numirea dela Valea Almăjului, care se întinde dela Mehadia până la Moldova; aceasta este una din cele mai frumoase regiuni din țară. El se mărginea cu Dunărea, unde avea cetatea Drencova.

La 1570 palatinul Ladislau a judacat în adunarea județului Caraș pe iobagii Buda și Haal, cart au atăcat singuranța publică. Acești iobagi au locuit în „Vila Almas.”¹⁾ La 1437 Halmas se numește cetate regească.²⁾

Din o jalbă a familiei Himfy din secolul al XV contra kenzilor (nobiles kenezii în districtu Halmas comemorantes remetei Himfy Emericus) cari i-au făcut daune în comuna Cosgia.

În acest secol Almăjul a fost un important cerc românesc, care aparținea Banului Severinului.³⁾ Acest cerc a avut și o cetate.⁴⁾

În 1430 a călătorit în Almăj marele magistru al ordului teutonic Nicolae Redwitz, ca să judece asupra mai multor cauze ridicate în contra chinezilor și nobililor din districtul Almăj.

La 1484 Mateiu Corvinul donează lui Jacob Gerliștea următoarele comune din cercul Almăjului: Gerlisce, Rudaria, Rustnic, Prilipeț, Herniacova, Marjina și Seliște. Un alt decret regal dela 1555 dovedește ca acestui cerc au aparținut și comunele: Bozovici, Lapușnic, Munet, Legedin, Prevalatni, Fenco, Zadraia, Pedes, Tergoviște, Mendrinac și Tisovița.

La 1452 Joan Selisce s'a prezentat la județul din Caransebeș ca să pună jurământ pe lângă Mihaiu Ciornea în cauza posesiunii Drencova în districtul Almăjului.

La 1457 figurează între cercurile cele mai importante. În toamna a. 1589 Eucan Begul Belgradului a năvălit în cercul Almăjului și fiind poporul ne pregătit l-a pustiit. Poporul revenindu-și la conștiință s'a organizat mai temeinic și apucând arma a atacat pe Turci în număr

¹⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegye története III p. 71.

²⁾ Archeologiei közlöny XII p. 115.

³⁾ Pesty Frigyes Oláh kerületek.

⁴⁾ Turchanyi Krasso Szörény története p. 242.

mare și i-a bătut așa de crâncen încât Eucan însuș a căzut în această luptă. Capul lui l-au trimis principelui Sigismund Bathory la Alba Julia, care l-a ținut pe pereții porții lui Gheorghe.

Conscrierea dela 1690—1700 amintește districtul Almăjului, căruia îi aparțineau atunci comunele: Putna, Prigor, Rudaria, Bănia, Prilipeț, Gârboveș, Sopot, Dalboșeș, Mocerîș, Lapușnic, Bozovici, Teria, Pataș și Borloveni.

În secolul al XVII cercul Almăjului a ajuns sub stăpânirea semi-lunei, de care s'a eliberat abia la 1688.

La 1784 Turcii au recapat de nou cercul Almăjului, ținându-l în stăpânire un an și jumătate.

La 1872 locuitorii acestui cerc aparțineau regimentului român de graniță ce era împărțit în 3 companii și anume: a Bozovicului, a Prigorului și a Dalboșeșului.

De prezent întreg Almăjul aparține administrației plasei Bozovici.

Laurian¹⁾ ne spune, că precum în celelalte districte așa și în al Almăjului, precum și mai în jos, până unde Carașul se varsă în Dunăre erau mai multe castele cari chiar și pela 1552 erau foarte vechi.

Istoricul Pesty Frigyes amintește următoarele localități în acest cerc: Halmos Almas, Bozovici 1555, Cosgya, Drenkova, Gerliște sau Rudaria 1452, 1484, 1575, Hernyak 1484, Jalzanița 1484, Marsina 1484, Mynecz Mönisch 1555, Medrisnak 1555, Kapusnik 2555, Jabolcsna 1548, în districtul Mihald 1447, Machoris 1484, Pades 1490, în districtul Caransebeș 1550, Prewalacz 1555, Prigor 1611, în districtul Caransebeș 1550, Prilipeț 1484, 1566, 1575 în districtul Caransebeș 1598, 1603, Ruszka 1611, Rusztnik 1484, Szalin 1548, în districtul Mihald 1548, Szeliste 1484, Tiszovicza, Tergovistya 1555, Teregova 1611, în districtul Caransebeș 1577, 1591, în districtul Mihald 1447, 1548, 1566, Tyuko 1555, Zagradya predium 1555.

DISTRICTUL ILADIA-ILYED.

Districtul Illadia care corespunde întinderii cercului de azi al Oraviței, a fost supus înainte comitelui de Keve. Comitele cetății Keve, Ladislau, numește la 1363 pe Grigorie și Mihaiu, castelanii săi din Illadia; ceiace în limba diploma de atunci însemnează, că Ladislau era comitele și Domnul lor.

Ludovic cel Mare, în scrisoarea sa din 1363, face amintire de plânsoarea proprietarilor din Socolar, în contra comitelui Ladislau și a vicecastelanului Illadiei, Grigorie și Mihaiu, cari au târât jobagii Socolarilor din Kuveșdi la Illadia și au ocupat unele pământuri în Socolar.

Socolari și Illadia sunt comune hotarnice în jud. Caraș, prin urmare este ușor de constatat, că comuna Iladia de azi nu e alta decât Ilyéd de odinioară. Această comună deja pe timpul Banului Gheorghe Palatics și-a schimbat numele în Iladia.

¹⁾ Vezi Timișana pag. 101.

Regele Matia donează în 1464 lui Mihai, Gheorghe și Joan Vrani, precum și unui alt Gheorghe comunele Werbolcz, Marinkolcz, Dichin, Tyuko, Lugoths și Cseglo din districtul Ilyéd.

Urmele Ilidiei le aflăm deja la începutul veacului XIII. Papa Honoriu al III luând pe împărăteasa Bizanțului, pe sora regelui maghiar Emeric pe Margareta sub protecțiunea sa, între bunurile ei înșiră la 1223 comitatul și cetatea Cúvin și prediul Elyad.

Din Elyad s'a format mai târziu Ilyeed, ceea ce ne dă a crede, că Ilyed a fost capitala districtului cu acelaș nume.

Iladia este una din cele mai vechi comune a cărei existență se confirmă prin acte.

În secolul al XVII se zice Iliadia comună în județul Severin.

Acest district a existat în sec. 14, 15 și 16.

Istoricul Pesty Frigyes spune că la acest district au aparținut următoarele comune și puste: Illadia sau Ilyed 1363, Cseglo azi Ciclova 1464, Dichyn, Kragunfalva 1370, Lugoth 1464, Marinkolcz 1464, Szokolar 1363 Váralya, Vrani 1463, Verbolcz 1464, Tyuko-Tinko, Ticvanul de azi 1464.

DISTRICTUL COMIAT (KOMYATH).

În arhiva capitlului Cenad s'a păstrat raportul unui comisar care a fost exmis la 1369 pentru ratificarea hotarelor. Raportul acestui comisar face deplină lumină asupra districtului Comiat. Aici se arată că sediul districtului este într'un orașel, situat în basenul Poganicului, în apropierea comunei Jersig (Egerszeg).

Istoricul Palik Ucsevnyi Teodor susține, că Comiatul a fost pe dealul Ariesului, care aparținea hotarului Fârlug, și anume pe partea aceia a muntelui pe care se estinde acum domeniul de Fârlug.¹⁾

Acest orașel s'a numit Komiath „oppidum de Comyath“.

Numirea populară a acestui sediu al cercului era Uhrlug, Ferliug.

Hotarul sudvestic al acestui cerc a fost dealul și păraul Ariesh, astfel, că hotarul era între comunele Dezești, Ezeriș și Furlug.

În documentele din 1369 s'a constatat, că dela dealul și păraul Aries precum și dela râul Pogănici spre apus se afla domeniul Egerszeg, iar spre răsărit teritorul Comiat; apoi că deasupra păraului Erusag se estinde Lugoju.

Considerând că spre nord de Visag se amintește Lugoju, Remetea Pogănești a fost pe teritorul Comiatului, prin urmare linia spre nord a hotarului a fost Visagul și Remetea Pogănești.

Jersigul a fost donat la 1369 Banului bulgar Himffy Benedek.

Cercului Comiat au aparținut următoarele: Valea mare, Dezești, Remetea Pogănești, Zorlențul mare (care și acum e pe acelaș loc unde era de mult).

Peperig și capitala Comiat „Oppidum de Cumyath“.

¹⁾ Palik Ucsevnyi Teodor : A Komiathi kiváltságos oláh kerület

Acest oraș împreună cu comuna Peprig au dispărut de pe teren. Locul acestui oraș după Pesty Frigyes este a se căuta dela Jersig spre sud și anume între comunele Șoșdia, Jersig și Remetea Pogănești; ceea ce este imposibil căci după documentele din 1369 cercul Comiat s'a sfârșit la pârăul Aries, lângă hotarul Sacoșului unguresc.

În genere comuna Comiat (posesis Dumiath) se amintește totdeauna hotarnică cu Jersigul.

Capitulul de Cenad zice în una din descrierile sale că pârăul Aries a servit ca linie de hotar între provincys Cumyat et Egerszeg.

Nicolae Peren Banul Severinului, după ce a ascultat mai întâi nobilii și Knezii celor 4 cercuri: Sebeș, Lugoș, Caran și Comiat, în chestia pricini asupra unui pământ între orașului Caran și Bogdan de Mâtnic, prin scrisoarea sa datată Keve la 22 Octomvrie 1391 a judecat acel pământ în favoarea lui Bogdan.

Regele Sigismund donează la 1406 lui Dionisie, fiul lui Cuica proprietatea Lopathaka, altcum Mihălenț, care era în cercul Comiat (în districtu Comyati).

După alți scriitori Mihălențul era între Verciorova și Obreja.

Sigismund Losonczy, capitanul Orșovei, Mehădiei, Sebeșului și a Zidoviniului a ținut la 1419 în orașul Caran, adunarea nobililor și a cnezilor din cercurile Sebeș, Lugoș, Caran și Comiat.

La 1435 frații Huniadești mai împrumută regelui încă 300 de galbeni Pentru asigurarea celor 1500 de galbeni, regele prin scrisoarea din 2 Iunie 1435 dată din Nagyszombat a dat fraților Huniade Comiatul, împreună cu comunele cari îi aparțin și a cnezilor.

Regele avisează la 21 Septemvrie 1437 pe frații Huniadești că sunt obligați a servi cu 50 lănceri. Fiecare lăncer avea salariu de 25 galbeni. Acești bani au fost plătiți din partea Huniadeștilor.

Regele Ladislau II în epistoala sa datată din Viena la 1457 arată, ca Valahii din districtul Comiat au trimis la Viena pe Vasa Gamza cu rugarea de a reincorpora districtul Comiat celorlalte 7 districte române, căci locuitorii din districtul Comiat au plătit din averea proprie lui Ioan Huniadi și fiilor săi suma care a dat'o împrumut regelui Sigismund.

Regele a satisfăcut cererei căci într'o epistolă, adresată universității și nobililor valahii și cnezi din districtul Comiat (ex parte Vestrae unizersitatis universis et singulis volahis nobilibus et Kenezys districtus Komiath) dispune că acest district să se reincorporeze (reduiximus et reincorporavimus) la celelalte 7 districte valahe, chiar și în cazul când nu s'ar fi plătit întreaga sumă pentru care a fost zălogit districtul (etiam in casu, quo, summa predicta pro qua Idem districtus fuit obligatus per vos nondum plene esset soluta); reînoid însă datorința lor de a păzi hotarele.

Mat multe documente amintesc că districtului Comiat au aparținut între alte comunele de azi: Zorlenț, Remetea, Valea mare, Dezești, Duleu, Valeapai. Fiind aceste comune situate dealungul râului Pogănici putem deduce că districtul Comiat a cuprins în sine comunele de pe coastele basinelui acestui râu.

Conform scrisorii Banilor Severinului dela 1499 comuna Zorlenț aparține cercului Comiat.

Când a apus Gabre fiul lui Bogdan, în lipsă de bani, a voit să zalogească bunurile sale din districtul Komjath aflătoare în comunele: Călugăreni, Magoiești, Rechite și Strâmtura.¹⁾

Intre proprietățile contelui Gheorghe de Brandenburg se amintesc la 1514—16 Pipirig și Barna ca aparținătoare la Bujor; deși de altcum Pipirig (Mochkafalva) care era între Sărăzani și Barna a fost în hotarul cercului Comiat.

Comunele aparținătoare cercului Comiat au fost: Comiat, Valea mare, Dezești, Remetea Pogănești, Zorlenț, Camza — între Zorlenț și Ohaba Mutnic — Peperig între Barna și Sărăzani, Mihalanț, Călugăreni, Mogoiești 1503, Rechite 1503 și Strâmtura 1503.

Capitulul de Alba Iulia într'o epistolă din 1584 spune că Dezești, Valea mare și Remetea comune cari zac în cercul Caransebeș, aparțin cercului Comiat.

În a. 1593 se amintește Andrei Pleșea de Comiat, ca om al regelui și astfel cu finea secolului XVI înceată amintirea cercului Comiat.

Comunele și pustele districtului Comiat sunt următoarele: Komjath, Gamza, Kalugyeren, Lópataka, altcum Mihalencz. Alsó și Felső Mihelencz, obvine și în j. Timiș, distr. Caransebeș, Magoyafalva sau Magojeșt 1503, Reketye sau Rekycze 1503, Peperygh, altcum Mocskafalva 1544, Stremptura 1503, Nagy și Kis Zorlencz 1499. În districtul Caransebeș 1544, 1584, 1585, 1591, 1603 Altădată j. Severin district fără numire. Daszesth, azi Dezestje, Nagypatak azi Valea mare J. Caraș, Remethe. După un document din 1584 Daszesth, Nagypatak, altfel Valea mare și Remethe în districtu Karansebeș et pertinencys possessionis Komyath.

DISTRICTUL CARAȘOVA (KRASSOFÖ).

La izvorul Carașului a fost odinioară *Carașova*, cari aparține cetății Semlac (Érsomlyó), care era și capitala cercului. Ea și-a luat numirea dela râul Caraș.

Prima amintire despre Carașova se face la anul 1230, când o aflăm în documente sub numirea de *Carașu*.

Ea figurează în decursul vremilor sub diferite numiri. Carașova la 1333 Carassov, apoi Crassov și Carassov, la anul 1335 *Predium Karassowez*, iar mai târziu Karassova, apoi Krassó și Krassóvár, iar noi o numim Carașova.

La început nu era cetate regală, ceiace reiese din o epistolă a lui Carol Robert dela 1335, care ne arată, că metropolitul Lagissau de Kalocsa a trimis pe Castelanul Thonka de Érsomlyú et de Karassow pentru a îndeplini rolul de jude.

Regele Sigismund numește la 1392 Érsomlyó cetate regească,

¹⁾ Pesty Frigyes : A szörény vármegye haidani oláh kerületek pag. 26.

donând comunele aparținătoare acestei cetăți: Krassfő, Csernősz, Jobolnok, Varadia și Vizvár lui Nicolae Perényi.

Documentele amintesc castelani de Krassófü, dar nu cu numele, ciuza a fost că Krassófü aparținea cetății Érsomlyó.

Astfel se amintesc la 1323 meșterul Nicolae de Érsomlyó și de Krassof la 1335 Thonka de Érsomlyó et Krassófü, Castellanul metropoliei de Kalocsa.

La 1382 Gergoly, Castellanus de Érsomlyó.

La 1408 prefectul Timișului Pipo, de Ozora numește pe Jacob Csép de Gyertyámos de Castellan de Érsomlyó.

La 1421 Petru Fejér, este vice castellanus de Érsomlyó.

La 1454 Jakob Pongracz de Szent Miklos Comes de Zsidovar et de Sumlov.

· Districtul Krassófü se amintește numai la 1457, când se întăresc prerogativele celor 8 districte române, deși el a luat ființă încă pe timpul lui Achtum.

Comunele cari aparțineau acestui district, totdeauna sau arătat că aparțin și cetății Érsomlyó.

La 1452, Gheorghe fiul lui Maro de Krasso, din cercul Krassófü, adeverește că regele Albert a donat cetatea Dranco familiei Cerna.

Cetatea Krassova.

Cetatea Carasova a fost zidită pe malul drept al Carașului, la o depărtare de jumătate de oră, pe vârful unei stânci de 120 m. înălțime, pe un loc, de unde dominează atât valea cea adâncă cât și împrejurimile până la cele mai întinse depărtări.

Din cetatea de odinioară se ridică și astăzi un zid înalt de 4 m.

Cetatea Krassova s-a ridicat pe stânca de pe țărmul stâng al Carașului, la distanță de 1/2 oră de Carașul mare. Estensiunea cetății nu era așa mare. Și în prezent se mai văd aici unele ruine.

Timpul zidirii acestei cetăți dispăre în negura vremilor.

Cetatea Crașova a luat ființă de odată cu înființarea districtului.

Prima amintire în scris despre această cetate se face la 1230.

Între primii stăpânitori ai acestei cetăți se amintește comitele Nicolae de Voila, investit în drepturile sale de regele Ungariei Andrei al II-lea.

Bela IV donează la 1247 lui Joan, viteazul Ban al Severinului, spunând într'alte că și pământul Voiila îi donează lui, care mai înainte a aparținut lui Nicolae Voila, fratele mitropolitului.

Încă și la 1266 au fost aici pământuri de ale cetății; regele a donat în anul acesta pământul cetății numit Kuke (terram castris de Karasson) comitelui Parabuch.

Încă odată și pentru ultima oră se amintește cetatea Crașova (castrum regiae maestetis Crasson) ca cetate regească.

La cetatea Crașova au aparținut multe comune, atari au fost la 1378 comuna și cnezeatul Guden.

Castelanii acestei cetăți au fost pendenți de comiții județului Caraș. De regulă doi căpitani au șezut în Carașova. Până, acum cetatea Carașova a fost egală în rang cu celelalte cetăți; mai târziu însă sau schimbat aceste referințe.

Regele Sigismund donează la 1392 lui Nicola Porén cetatea. Ér Somlyó și Krassofeow (Carașova); precum și satele Jabolnak și Varadin.

Capitanii cetății Carașova.

1319 cneazul Baciú, 1324 Nicolae măestru de Erd Somlyó și Krassó. 1335 Thonca de Érd Somlyá și de Krassófó, castelanul de Kalocsa.

La 1389 se face amintire despre castelanii de Crassofew, fără a și indica nume, iar o diplomă din 1437 zice că castelanul Carașului, împreună cu oameii și chinezii săi au avut de cuget să prade moșiile lui Himfy din Remetea.

1343 cneazul Barcan 1343 Drăcan.

La 1358 aflăm înregistrată cetatea Carașova cu numele de Nog Carason (Carașova mare) având pe atunci cneaz pe un anume Bazarad.

1364 Joan Dorman subcapitanul cetății Carașova 1382 Grigorie, capitanul Érd Somlyó.

1408 Jakab Csep Gyertyánoși. Pipo de Ozora prefectul Timișului l'a numit de Castellan al cetății ÉrdSomlyó.

1421 Petru Fejér sub cap. Érd Somlyó.

1437 ajunge în posesiunea familiei *Orbonas* (probabil Arbănaș).

1454 Jakob Pongracz de Szentmiklos, comes de Zsidovar și de Sumlov. Nici unde nu obvine vreun capitan care se fie fost numai al cetății Carașova. Acest titlu e cunoscut împreună cu titlul de căpitan al cetății Érd Somlyó.

În mijlocul secolului al XIV cunoaștem două comune Krassó: Nagy Karassó și Kis karasso, ambele aveau de cnez pe Bozorod.

Regele Joan Zápolya a donat la 1535 lui Petru George și Joan Peica prediile Gerliște, Karassowacz, Csudanovecz, Zsithin fiindcă au susținut că înaintașii lor au primit aceste predii dela regele Ludovic II.

La 1550 opidul Crasso a făcut o convenție de apărare cu Caransebeșul.

La 1597 principele Sigismund Báthory donează lui Andrei Barcian, capitanul Caransebeșului, opul Crasso și întreaga proprietatea din Goruia, carea acum pentru prima ora a fost eliberată de sub Turci.

Din cele expuse reiese că întemeitorii Carașovei n'au fost Bulgarii căci acesteia abia pe timpul lui Ludovic cel Mare au venit.

Ludovic cel Mare a bătut pe țarul bulgar Sracimir, care s'a aliat în contra lui cu Turcii prefecând Bulgaria în Banat Sracimir recuerește deja în 1369 Vidinul și a persecutat pe Bulgarii convertiți la catolicism prin Franciscani.

În urmarea acestui fapt Bulgarii s'au refugiat în Banat staverinduli-se ca locuri de așezarea; Svinița, Slatina, Caransebeș, Recaș, Lipova și Carașova.

Forța de cucerire a Turcilor s'a dezvoltat repede.

Oastea unită sârbo-bulgară a fost bătută la 1371, iar la 1389 a fost învinsă oastea creștină pe Câmpia Mierlei, iar la 1393 a căzut însași capitala Bulgariei, Târnova.

În aceasta epocă este a doua imigrarea a Bulgarilor în Banat. Anuarul parohiei din Carașova spună că în 1393 s'au așezat Bulgarii în Crașova, Jabalcea și Lupac.

După năpasta dela Mohacs Bulgarii au cautat refugiu în pasurile văii Carașului.

Cea mai mare comună e Carașova, de unde ca păstori pătrunzând pe podișurile izvoarelor Carașului au întemeiat Jabalcea (prima amintire la 1393) de partea dreaptă a Carașului, Lupak (1393) Kloktotics (1690-1700), Nermet (amintit la 1761), Rafnik (1690-1700) și Vodnik.

Conscrierea din 1690-1700 înșiră Carașova în cercul Verșeț. Conscrierea din 1717 amintește Carașova cu 400 case.

Agendele parohiale din cele mai înaintate timpuri le-au îndeplinit călugării franciscani, cari erau originari din mănăstirile din Bulgaria și Dalmația și anume în limba popurului Illiric.

La 1332 s'a întemeiat aici un protopopiat. Carașova a prosperat atât de mult, încât la 1500 a fost numită oppidum.

La 1726 au ocupat iezuiții postul de preot, cari au funcționat până la 1741, când au fost scoși din monarhie.

Din 1741 din nou au reocupat franciscani parohia de aici, unde au întemeiat ia 1744 casa o-dului, adecă casa parohială din Carașova. La 1766 erau deja 4 preoți franciscani aici.

Parohia crașovană era compusă din 7 comune sârbești depărtate unele de altele.

La 1785 s'au trimis preoți mireni în Carașova. Atunci s'au întemeiat încă două parohii una în Rafnik pentru Rafnik și Vodnik și în Kloktotics pentru numită comună; celelalte au rămas sub perohia din Carașova.

Protopopiatul Carașovei despre care amintesc documentele de pela 1285, în urma vitregiei timpurilor, a încetat și abia s'a reînființat la 1860 de unde s'a transmutat la Recița. La 1790 a întemeiat erariul adoua școală în Carașova.

Hoatrul Carașovei cuprinde 31265 jug. din cari 22902 jug. sunt ale Uzinelor din Recița și abia 6363 proprietatea locuitorilor.

Pe teritorul Carașovei sunt următoarele înălțimi: Goronița, Rificiun, Dobriviro, Trocsol, Mali Zebal, Weliki Zabel, Mosokin, Brig, Pados, Mărculeșilor, Weliki Csicsera, Gabrova, Cioca mare. Spre apus de păraul Toplița este Piatra de strajă, Moghiluza, Socolovaț, Konyarath și Mesnyak.

Sunt demne de amintit Valea Prolas cu un perete foarte pieziș, vârful muntelui Ceresnaia, pesterea cu stalactite a Socolovațului în care s'au refugiat toți locuitorii Crașovei în timpul ultimului războiu cu Turci pe Timpul lui Iosif II. Această peșteră e înaltă de 2 stânjini și lată de 2—3 stânjini.

Cel mai înalt munte în hotarul Craşovei e Poiana Ursului, care are 3380 picioare peste nivelul mării.

În hotar izvoresc pârăele Bohui, Gerlişte şi Comarnic, cari se varsă în Caraş.

După tradiţie cetatea Craşovei a fost pustiită în era turcească. Din cetate n'a mai rămas decât vre-o câteva ziduri surpate de vremuri.

Cetatea nu era aşa de mare ca să poată adăposti în sine mai multe sute de luptători, ea era mai mult un fel de observator, care stă în legătură cu alte cetăţi, ca de pildă cea de Văşiova, aceasta cu a Verşeşului, iar aceasta cu a Socolarului şi a Ilidiei. Semnele se dau în timp de noapte prin focuri ce ardeau deasupra lor.

În mijlocul cetăţii se vede şi acum urmele unui puţ adânc, care e zidit înlăuntru de jur împrejur cu piatră. Aceasta le servia de cisternă pentru apa adusă din Caraş.

La 1673 Aga Osman a trimis în aceste regiuni pe Arslan Aga pentru încasarea dărilor, care desfăcând ordinul cu peceţi în prezenţa iobaşilor, a vestit, că locuitorii Craşovei sunt obligaţi a plăti 14 aspri de fiecare casă.

La 1738 un înalt oficiar turcesc, numeşte la cerere proprie pe Andrei cnezul Craşovei de cnez superior peste 8 comune şi anume: Gerlişte, Goruia, Ciudanoveţ, Jurjova, Secaş, Reciţa şi Doman, considerându-se şi Craşova a 8 comună.

Tradiţia spune, că în suta a 18 a fost în Craşova ciocan şi fabrică de zahăr galben.

Acest district a fost aşternut dealungul râului Caraş şi frumoasele sate din basinul său, cum sunt Mârclna, Vărădia, Cacova, Ticfani, Goruia şi Garleşti, au format teritorul său.

Comunele şi pustele districtului Krassófő (Érsomlyó) sunt următoarele: Érsomlyó, Krassófő 1335, 1405, 1457, Brancfalva, Bykesd, Cserrvuch, Dobrovicza Jabolnak 1390, Fekete Izvar, Lukaya, Luki 1452, Harasztowith, Steepkfalva, 1343, Nevegtelek, Loma 1370, Varadia, Vizvár 1390—1392.

DISTRICTUL BÂRZAVA (BORZAFŐ).

Districtul Bârzava, precum şi cetatea Berzafő şi'a luat numele dela râul Bârzava, la acărei izvor a putut fi comuna Borzafő.

Istoricul Pesty Frigyes, la finea istoriei comunei Borzafő scrie: 1) „Locul cetăţii de odinioară este încă necunoscut, la izvoarele Bârzavei nu s'au descoperit atari ruine”.

După Csánky cetatea Borzafő ar fi fost în regiunea izvorului Bârzava. 2) Chiar şi numele indică acel loc.

Ca la 4 km. de izvorul Bârzava se află dealul Gradatul mic, din care curge spre apus ogaşul Gradat.

1) Vezi Pesty Frigyes: Krassó Szörény vármegye története II p. 1 — 58.

2) Vezi Csánky: Iörténelmi földrajz II p. 95.

Grad însemnează cetate în limba slavă. Românii au primit în evul mediu aceste numiri dela slavi și le-au păstrat.

În jurul cetății Borzafő s'a estins cercul Berzava.

După un document din 1338 apa Sancu se varsă în râul Burzua, care știm că e între Surjan și Boca. La 1370 avea administrare proprie. Deja la 1389 se face amintiri despre morile de lângă Bârzava, cari erau proprietatea familiei Himfy.

Palatinul Ladislau și principele de Opulia a declarat în adunarea județului Caraș — dela 1370 — de vinovați pe cnezul *Balint*, fiul lui Nicolae, și pe *Bâlc* fiul lui Petru, cari locuiesc în *Borzafeu*.

Cercul Bârzava se amintește prima oră la 1451 într'un ordin a lui Ioan Huniade, apoi în scrisoarea regelui Ladislau II dala 1457, el se estindea asupra Românilor începând dela Valiug până dincolo de hotarul comunei Jidovini.

La 1452 se amintește de capitan al Barzavei Egyed.

La 1452 se amintește Joan Bizerea cu proprietățile sale din: Bizere, Calova, Pleșe, Verciorova de sus, de mijloc și de jos, Rafna, Glimboca, Mal, Slatina, Ohabița, Mihelențul de sus, de jos, Hanzarova, Bolvașnița, Apadia, Laezkai, Zachel, Târnova, Bratova, Smykolcz Prisianul de sus și de jos, cari au fost în cercul Caransebeș și Berzava.

Aceste proprietăți le-a zălogit lui Gheorghe Gaman pentru 250 fiorini.

La 1452 se amintește și un castelan al districtului, cu numele Egyed.

Joan Bizere zălogește la 1495 înaintea capitlului din Arad proprietățile sale din cercurile Caransebeș și Borzafő pentru 250 galbeni.

La 1597 se amintește că cercul Borzafő se află în județul Severin.

Pe acel timp aparținea acestui cerc: Târnova, Bratova, Sinkova, Fejérviz, Czerovicza și Vale.

În acelaș an s'a contopit cu cercul Caransebeș.

Acestui district a aparținut — după Pesty Frigyes — următoarele comune și puste: Borzafő 150, Bratova, Brazova 1590, Czerova, Czerovicza 1590, Fejérviz 1590. Alt Fejérviz în districtul Mihald, Mykolcz sau Smykolcz 1590 în districtul Borzafő și în Ban. Severinului, în 1561 în jud. Timiș, district Caransebeș, Sincova 1590; 1597, Trenova 1590, Valle 1597, azi Valiug.

Cercurile românești din Timiș.

Inceputul districtelor românești se pierde în negura vremilor, probabil că baza lor s'a pus pe timpul lui Achtum, pe la 1000 d. Christos.

Ladislau V prin scrisoarea sa dela 30 Ianuarie 1453 amintește în județul Timiș (Partea nordică a județului Caraș Severin aparținea atunci județului Timiș) cercurile românești *Šwdya*, *Monostor*, *Bosar*, *Supan*; apoi cetățile Gurghiu, Turda și cetatea Devei în Hunedoara,

pe cari le-a donat lui Huniadi pentru meritele lui militare. (Această diplomă regală a lui Ladislau al V. dela 1453 se află în archiva cameră-lă din Buda N. R. A. leg. 1524 Nr. 12). Instituirea lui Huniade se întâmplă însă abia la 14 Septembrie 1453. În ordinul de instituire trimis capitlului arădan se face amintire de districtele valache: Sugya, Supan și Shwerd, și locul districtelor Bosar și Monostor (Sugya poate fi egal cu Swdya) despre cari se face amintire în literile de donatiune, dăm apoi de urma districtului Thwerd, despre care nu face amintire în actul de donațiune.

Comuna Furdea (Pretura Faget) în secolul al XVI și al XVII a fost cuoscută sub numele de Ferde-Furdia și era centru unui district român.

Ferde, Thwerd sau Thwrd e Furdea de astăzi, căci comunele cari erau în acest district sunt aceleași, cari le aflăm azi în jurul Furdiei.

Districtul Sugdia sau Swdya s'a estins în valea Begheiului, între Chisetău și Făget, ceiace se confirmă și prin comunele cari există și azi: Leucușești, Rădmănești, Rachita, Cladova și Gruin cari se amin-tesc ca aparținânde acestui district.

Boșar e Bujorul de azi, iar Supan-Jupan și Mănăștur sunt sate situate la sud vest de Făget.

Din acte nu se constată întrucât și aceste districte au beneficiat de drepturil și privilegiile celor 8 districte amintite în diploma lui Ladislau al V.

Faptele petrecute mai târziu însă adevolesc că și populația acestor cercuri s'a bucurat de drepturile și privilegiile celor 7 districte dela sud.

Românii din districtele Mănăștur, Suggya și Margine refuzând de a se supune autorităților județene din Timiș, faptul acesta dovedește că aceste cercuri s'au bucurat de o autonomie deosebită.

Diferendul între aceste cercuri și județul Timiș, nu s'a potut aplana pe calea judecătoriei comune, ci a trebuit se intervină parlamentul, care a decis anexarea cercurilor Mănăștur, Suggya și Margine la județul Timiș.

Iată molivarea decizunii parlamentului: „considerând, că districtele Mănăștur, Suggya și Marginea de prezent nu sunt nici spre folosul Ungariei nici al Transilvaniei (Qui impresens nec Transilvaniae nec Hungariae deserviunt) și considerând că locuitorii acestora sunt mai mulți spre dauna și stricăciunea altor locuitori din țară (Quia demedio in habitatorum eorundem Districtum plurima damna et pericula Regnicolis ilferuntur) Parlamentul decretează anexarea acestora la județul Timiș”.

„Dupăce s'a pronunțat acest verdict, care înfierează districtele române, ele dispar pentru vecie de pe terenul istoric” esclamă Pesty Frigyes cu atâta patrotism, dar cu puțin simțământ de adevăr și de dreptate.

Este absolut de necrezut, că în împrejurări atât de turburi ca cele din anii 1518—1526, când tronul se clătina sub stăpânirea neputinciosului rege, se fie cugetat cineva la escutarea acestei legi ne-

drepte, cu atât mai vărtos că Românii acelor districte erau decizi ca cu arma în mână să-și apere dreptul strămoșesc.

Literele regelui Ladislau al V referitor la cele 8 districte sunt dovadă, că nu avem de a face cu unele concesiuni conferite de nou, ci cu întărirea privilegiilor, cari le au garantat predecesorii săi strămoșilor acestor Români (et per predecesores nostros reges Hungariae ipsis concessa sunt).

Existența din vechime a districtelor, cu prerogativele și privilegiile garantate de regii maghiari, le constată și literile din diploma lui Ladislau al V care spune că aceste privilegii sau acordat districtelor românești drept mulțămilită și recunoștiță pentru serviciile cari le au făcut întru apărarea vadurilor Dunării contra năvălirii Turcilor, precum și la expedițiuni în afară (Tum vero consideratis fidelitatibus et fidelium serviciorum meritis eorundem universorum nobilium et cheneziorum ac aeterorum Valachorum . . . in custodia et tuicione vağorum Danubii contra crebros in cursus Turcorum).

Prin diploma sa de dto Viena 29 August 1457 regele Vladislau al V întărește aceste privilegii și prerogative atât pentru present cât și pentru viitor.

Cercurile românești din Timiș sunt :

Sugya : Odinioară cerc și comună în județul Timiș care se estinde în valea Begheiului între Chisetău și Făget.

Regele Sigismund zălogește la 1427 pentru 15400 galbeni proprietățile regești din județul Timiș Twerd, Bujor, Monostor și Swgya prefectului de Timiș Joan Garai și soției sale Hedwig

La 1443 se amintesc cercurile românești Swgdy a și Sugya la cari aparțin : Lokosfalva, Pomestienfalva, Radfalva, Jersnicul superior, mijlociu și inferior, Cladova, Gruin, Rachița și Izvaret. La 1463 Sugya a avut de cnez pe Luca Roman. ¹⁾

Regele Ladislau al V cu autograful dela 30 Ianuarie 1453 și cu invoirea dietei donează contelelui de Bistrița Jon Huniade precum și fiilor săi cetatea Görgei, Turda, Deva, apoi cercurile românești Swgdy a, Monostor, Buja și Jupani. ²⁾

La 14 Septembrie 1453 regele dă mandat Capitlului din Arad se introducă pe Joan Huniade în proprietățile Suggya, Supan și Twerd. Capitlul raportează ca a introdus pe Joan Huniade, în aceea proprietate amintind, că în cercul Sugya sunt următoarele comune : Leucusșesti, Pomostieni, Rădmănești, Starnic, Thamadia, Othsefalva, Jersnicul inferior, superior și mijlociu, Cladova, Gruin, Rachița și Ivareț. La rugarea lui Joan Corvin regele Ladislau al V întărește din nou la 1454 transcrierea făcută de Capitlul aradan asupra cercurilor amintite. ³⁾

La 1514-16 cercul Sugya a fost proprietatea Contelui George de Brandenburg aparținându-i comunele : Pomosteni, Radești, Leucusșesti, Swgdye, Stărnice, Thalmadia, Jersnicul superior și inferior și

¹⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegeye története. p. 324.

²⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegeye története pag. 324.

³⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegeye története II. p. 324.

Othe. La 1454 lipsesc comunele: Gruin, Cladova, Rachița și Izvareț. Sugya este sinonim cu *Susani* care apare sub acest nume abia la 1596.

Cunca Susaniul de azi corespunde cu Sugya de odinioară dovedește și împrejurarea că la 1453, când a fost instalarea în comuna vecină Zsupani au luat parte ca martori și cnezii din Bosor și Sugya.¹⁾

Principele Sigismund Báthory a donat la 1597 comuna Suga, care atunci aparținea cercului Monostor lui Ștefan Török. În anul următor Ștefan Török și fratele său Balint au fost introduși în proprietatea Sugdia.

Murind la 1620 Ștefan Török, fără următori, proprietatea Jeresnic, Sugdia ș. a. au fost donate de către principele Bethlen tânărului Ștefan Bethlen.

Pela finea secolului XVII nu se află nici o urmă de acest cerc în județul Caraș.

MONOSTOR.

Regele Sigismund a zălogit la 1427 comunele din județul Timiș: Twrd, Bosar, Monostor și Sugya pentru 15.400 florini lui Ioan Garai.

La 1427 și 1453 se numia Monostor. Mai târziu opid, căruia aparțineau mai multe comune.

Regele Ladislau a dăruit la 1453 lui Ioan Corvin cercurile române din județul Timiș: Sugya, Monostor, Bujor și Szopan.²⁾

La 1484, 1495 se numia opidum Vizes Monostor.

La 1514—16 au aparținut cercului Monostor comunele: Bătești, Remetea luncă, Toplița, Topla, Ohaba, Sohodol, Podboreni, Tihomești, Dubești Otmărești, Zernești, Vizes, Pădurani și Monostor.

La începutul secolului al XVI cetățile Monostor și Margina erau sub stăpânirea unui căpitan, care a păstrat credința și văduvei Beatrix, soția lui Ioan Corvin. Când s'a căsătorit Beatrix cu contele de Brandenburg căpitanul acestor cetăți a depus amândurora jurământul.

Până la 1504—1513 Monostor și Margina aveau aceiași căpitani. Ei erau și subcastelani.

Când s'a predat cercul Monostor contelui de Brandenburg, îi aparțineau următoarele comune: opidul Monostor cu 31 iobagi, Balești, Remetea, Toplița, Topla, Ohaba, Zohodol, Prodănești, Tihomerești, Dubești, Othmerești, Zarnoști, Wizes și Pădureni.

Mai târziu sau înmulțit comunele acestui cerc.

Monostorul se numia la 1505 *Castellum Monosthor*. Spre nord de comuna pe țarmul drept al Begheului se estindea Cetatea Monostor. Rămășițele ei sunt un șanț rotund căruia poporul îi zice mănăstire.

Cercul Monostor denegase pe atunci supunere județului Timiș, pentru care motiv — în baza art. 32 din 1519 se ordonează ca aceste cercuri să aparțină județului Timiș, căci acestea în prezent nu aparțineau nici Transilvaniei nici Ungariei (Qui in presens nec Transilvaniae nec Hungariae de serviunt). Când a plecat la 1551 Contele

¹⁾ Milleker Bodog II. p. 247.

²⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegye története II. p. 324.

Timișului Petru Petrovici cu armele în contra lui Gheorghe Frater au ocupat cetățile lui Ioan, Török Monostor și Margina și le-a demolat. Aceste au fost reedificate, căci la 1554 Petru Petrovici a cerut dela Kazon pașa cele două cetăți Margina și Monostor.

La 1597 Sigismund Báthory donează prefectului Ștefan Török cercurile din județul Hunedoara : Margina și Monostor.

Atunci aparțineau cercului Monostor următoarele comune : Opidum Monostor, Remetea, Vizești, Bunea, Vlădani, Vizeșul, Scradina, Pădurani, Otthye, Otecul, Serinești, Dubești, Topla, Toplița, Izvarița, Pomoșteni, Leucușești, Jersnicul de jos, Jersnicul de sus, Sugdia, Sternic, Cladova, Vozonic, Ohaba de jos, Talmadia, Ohaba română, Zohodol, Prodanești, Tihomerești, Ulița, Faluhely și Othmărești.

La 4 Iunie 1598 a sosit în Monostor comisiunea administrativă pentru a introduce ca proprietar al acestui opid pe Ștefan și Balint Török.

Când a reocupat la 1616 Gavril Bethlen Lipova, a reocupat și cetatea Monostor. Între proprietățile lui Ștefan Török din 1617 au fost castellum Monostor, Remetea, Bunea, Vlădani, Pădurani, Otthye, Otecul, Scragina, Dubești, Topla, Jerincul de sus și de jos, Zernic, Cladova, Urzonie, cele două Ohabe, Talmadi, Prodănești, Tihomeriști și prediul Othmărești, cari le-a zălogit lui Gavril Bethlen.

Existența mai departe a Monostorului a fost necunoscută până la finea secolului al XVII, când probabil că a fost considerat ca aparținător Făgetului, căci în Conspectul nominal alui Marsigli dela 1690 până la 1700 Monostorul obvine în cercul Făget.

După conscrierea dela 1717 Monostorul e tot în cercul Făget, având douăzeci case.

La 1779 din prilejul reînființării județului Caraș, Monostorul aparține cercului Bălci. În acest an s'a zidit biserica Ohitiiek.

Cetatea Monostor.

Pe țărmul drept al Begheului, în depărtare de 80 stânjani se pot vedea ruinele de odinioară ale cetății. Acest loc e înconjurat de un șanț rotund, în adâncime de 4 picioare și în lățime de 4 stânjani. Azi e pământ arător. În adâncimea șanțului nici pe timpul ploilor celor mai mari nu rămânea apă. Poporul explică acest fapt fiindcă sub pământ sunt pivnițe și cripte. Tradiția spune că cetatea Monostorului a fost nimicită de Turci, cari au pușcat asupra ei de pe dâmbul Dumbrava.

Românii zic acestor ruine Mănăstire.

BUJOR.

La 1446, 1453 1484 Bosor op. et distr.

La 1453 a fost cnez Dionisie.¹⁾ La 1514—1516 Bosor opp. et district.

¹⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegye története II. p. 324.

Între 1515—16 a aparținut Bujorului; Cherlie, Leurdin, Gabriloț, Radmanoț, Bucovăț, Cherlie, Chitești, Dăiești, Dragoești, Drinova, Făgețel, Kaperla, Leurdie, Miclonești, Mochir, Monorodia, Sueni, Siget, Sudriaș, Bona, Batiiești, Brandești, Luncani, Botiești, Sărăzani de sus, Bârna, Jurești, Călcești, Botești, Baloma, Ungurești, Monorodia și Piperigul de sus și de jos Cliciova, Jupânești, Ztoyhest.

Cercurile românești Sugya, Monostor, Bosur, și Jupani din județul Timiș au fost donate la 1453 de către regele Ladislau al V, prin scrisoarea sa din Pojon dto 30 Ianuarie 1453, lui Joan Corvin.¹⁾

La 1596 cercul Bujor aparținea județului Hunedoarei.²⁾

Principele Sigismund Báthory donează la 1596 lui Stefan Josica aceste comune din cercul Bujor: Cliciova, Jupânești și Ztocyhest.³⁾

DISTRICTUL SUPPAN (JUPANI).

Spre nord de Lugoj a fost cercul Jupani. La 1446, 1447—1453 și 1454 se amintește Suppan poss. et distr. Utraque Suppan et pertinenție distr. Olahalis Supan.

Conform actului de introducere a Capitlului aradan dela 1454 la cercul Suppan au aparținut comunele: Supanul inferior, Fărcăsești, Pogânești și Cliciova.⁴⁾

Suppan a aparținut sub regele Ladislau al V Județului Timiș.

CERCUL MARGINA.

Margina este o comună lângă Beghei. Atât ca comună cât și ca cerc a lăsat urme însemnate în istoria județului Caraș. Margina aparținea un timp județului Hunedoara, apoi județului Timiș. Regele Ludovic cel Mare a donat la 1365 comuna Margina românului Carapech. Margina a fost pe timpuri proprietatea Huniadiștilor, căci Huniade datează scrisoarea sa din 15 Iulie 1448 din Margina. Prin scrisoarea sa din 7 Septemvrie 1455, datată din Margina, donează credinciosului său Panta comuna Pury din cercul Turdii.

Pela începutului secolului al XVI, în deosebi între anii 1512—14, opidul Margina avea 82 iobagi.

Cercului Marginea aparțineau: Brănești, Bumbesți, Vadul, Ciocănești, Jupânești, Ungli, Goicești, Pleșești, Balozina, Lunca râului, Goicești. Românești, Cuncul, Ursul, Bunilești, Curtea, Bamiaș, Temerești, Toplița, Toplițal, Trifești, Delani, Fărcădie, Luncani, Coșteiul de sus, Nemeșești, Coșovița, Zorani, Sintești, Margina, Homoșdia, Crivina de sus, Pietroasa, Breazova, Tomești, Fărășești, Poieni, Mădrești, Musteșești, Mâldești, Mărdești Vădani și Valearea.

1) Pesty Frigyes Krassó vármegye története. II p. 24

2) Acelaș autor pag. 3 5.

3) Acelaș autor pag. 228

4) Pesty Frigyes: Krassó vármegye története II p. 325.

La 1439 Margina a fost cetate.¹⁾

La 1439 regele Albert a zălogit lui Ioan Huniade întreg cercul Ikus căruia aparținea și Margina.

Pela 1511 cercul Margina aparțina județului Timiș.

La 1551 când a plecat Petru Petrovici cu oastea în contra lui Gheorghe Frater, Ioan Török a ocupat cetățile Monostor și Margina, demolându-le.

Aceste au fost de nou redificate, căci la 1554 Petru Petrovici a cerut dela pașa Kazon 2 castele: Margina și Monostor.

Regele Ioan II trecând la 1566 dela Deva spre Lugoj, a învins la Margina oastea turcească. unde au căzut mulți, au fost răniți și foarte mulți și mare parte au fost luați prizonieri ducând cu sine și vitele Turcilor.

Mai de mult era proprietatea lui Stefan Török, mai târziu au stăpânit Turcii acest cerc, până când a eliberat aceste ținuturi Sigismund Báthory. Pela 1598 cercul Margina aparținea județului Hunedoara.

Dieta dela Mediaș (1599) a îndrumat Făgetul și Margina să se supună banului Lugojului.

La 1617 prefectul Hunedoarei, Stefan Török, a zălogit cetatea Margina (Castellum Murcina) și orașul (oppidum) precum și întreg cercul lui Gavril Bethlen. La 1617 cercul Margina aparținea județului Timiș.

În urma politicei josnice alui Acațiu Barcian, ținutul Marginei a căzut la 1658 în mâinile Turcilor, cari l-au stăpânit 30 de ani. La 1690—1700 Marsigli înșiră Margina în cercul Făget.

Conscrierea dela 1717 enumeră Margina în acelaș cerc cu 18 case. La 1779 s'a alăturat Margina cercului Căpălnaș

Teritoriul era de 2842 jugere. Numiri toponimice: Rovina, Rusen, Ocolul și fântâna Vadului, Zăbran, Turcane, Cișoara, Cioca căldărașului, Dâmbu cuciri.

În secolului al 18° se mai vedeau rămășițele cetății, în jurul căreia a curs apa Begheiului.

Căpitaniii cetății Margina: 1504 Petru More. 1509 Ioan Bikly. 1509 Ioan Bekews. 1511 Ladislau Toti. 1513 Petru Botoci.

DISTRICTUL FURDEA (TWERD).

Localitate însemnată din punct de vedere istoric, situată între Botinești, Drăgșinești, Gladna și Surducul mic. Tvrd în sârbește însemnează tare. Și-a luat numirea dela tăria solului. Numele s'a compus astfel: Tvrd F (e) rd (e) = F (u) rd (ea).²⁾

În secolul al XIV—XVI Tvrd, la 1514—16 Agtherd. La finea secolului al XVI și la începutul secolului al XVII Ferde, iar pela finea secolului al XVII Furdia.

¹⁾ Milleker Bodog: Dé'magyarország középkori földrajza pag. 243.

²⁾ Milleker Bodog Délmagyarország középkori földrajz II. p. 183.

Furd a fost nume de persoană la 1291 și 1223 Pavel și Balase copiii lui Furd. Ladislau al V dă mandat Capitulului din Arad să introducă pe Ioan Huniade și fiul ca proprietari ai cercurilor românești Sugya, Suppan și Thwerd.

La 1454 Capitulul de Arad raportează că introducerea s'a efeituit fără nici o piedecă, amintind că la districtul român Twerd aparțineau comunele: Bania, Gladna superioară și inferioară, Prodanfalva, Zolthur. Cărămida, Dryinfalva, Brekafalva, Igazfalva inferioară și superioară, Puril, Mâtnic, Boglyafalva, Costenești și Stefanfalva.

Regele Matia donând la 1464 lui Petru Desy de Temeșel comuna Thwerd, împreună cu toate comunele cari îi aparțineau, reacearcă Capitulul din Arad să-l introducă în posesiune.

Atunci aparțineau districtului Twerd: Cărămida, Zolt, Prodănești, Totfalva, Gladna, Alta Gladna, Bania, Igazfalva, Românești, Hewgest, Begești, Mâtnic, Puri, Puri superior și Dragșinești, cari comune aparțineau județului Timiș.

În secolul al XVI se amintesc următoarele comune aparținătoare acestui cerc: Cărămida, Zolt, Prodănești, Totfalu, Bunia, Gladmeza, Dregșinești, Mâtnic, Bogești Agtherd, Igaz, Românești Hegwești, Brechești și Gladna.

În comuna Agtherd erau 10 iobagi. Numele comunei e compus din Ag-Thwerd. La finea secolului numai aparțineau județului Timiș, ci județului Hunedoarei.

La 1596 Sigismund Báthory a donat lui Stefan Josica următoarele comune, cari aparțineau cercului Ferde și și anume: Ferde, Brazova, Drefdia română, Cărămida, Puri, Dragșinești, Drinova, Prodănești, Bochești, Giurești, Bârna, Chelchești, Mâtnic, Ciocănești, Igaz, Bania, Ruginosu. Gladna, Zold, Sârbi, Coșomești, Sărăzani, Bormești, Hăuzești, Brechești, Valealupa și Bunești.

Principele Andrei Báthory donează la 1599 comunele aparținătoare cercului Furdea lui Sigismund Sarmasaghi și anume: Ferde, Brechești, Hegvești (Hăuzești), Rumânești, Poieni, Lunca-Râului, Zold, Botești, Cărămida, Ciocănești, Dragșinești, Bania, Sârbi, Mâtnic, Jupănești, Prodănești, Gladna, Driftia română, Igazfalva inferioară și superioară, Românești, Clădinești, Costănești.

Gavril Bethlen a zălogit la 1617 dela Stefan Török și cercul Furdea și cu acestea apune și istoria acestei comune.

În conscrierea dela 1690—1700 numai obvine numele comunei Furdia. Nu o mai amintește nici conscrierea din 1717, cu toate că amintește comunele vecine: Gladna, Rumânești, Drinova, Hauzești, Cărămida, Zolt. Pe harta lui Szentkláray dela 1723 însă aflăm iar Furda.

Despre trecutul Fârdei se spune o legendă.

În Margina era un pașa turcesc. Fiul acestuia călătoria adesea la Fârdea, fiind îndrăgostit de o fată foarte frumoasă.

Odată rudele fetei, ca să-și răzbune pentru insulta adusă familiei au atacat pe tinăr și l-au omorit.

Locuitorii, ca să scape de răzbunarea pașei sau refugiat în munții Padiesului. Trădați fiind de fată iau înconjurat și i-au omorât până la unu. Fratele fetei a răzbunat această tradare omorând cu cuțitul pe sora-i trădătoare.

Numiri de locuri: Brainul mic, cel mai mare munte în hotar, Pohia vârful de munte. Măgura un lanț de munți și vârful, spre apus. Fața lanț de munți și vârful. La Lut, Magura și Pohiu înălțime de munte. Bogșa, munte unde mai de mult s'au ars cărbuni. Lunca o vale strâmtă. Pleșu, un munte pleșuv. Valea Gladnei. Dosu Frășinet, Măstăceni.¹⁾

prof. Iuliu Vuia.

¹⁾ Pesty Frigyes Krassó vármegye története II. p. 172.